

мативного тлумачення, а також антропологічного, герменевтичного, феноменологічного, кібернетичного та ціннісного підходів, що допомагають поглибити уявлення про властивості нормативного тлумачення та його види.

Звертається увага на необхідність застосування філософсько-світоглядних, загальнонаукових та приватно-правових методів пізнання правових явищ при дослідженні проблеми нормативного тлумачення.

Зроблено висновок, що застосування цих методів дає змогу якомога глибше проаналізувати проблему нормативного тлумачення в умовах правової дійсності, визначити перспективи подальшого розвитку та удосконалення правотлумачної діяльності.

Ключові слова: методологія, методи, нормативне тлумачення, наукові підходи.

Резюме

Костюк О. М. Методология исследования нормативного толкования.

В статье исследована система научных подходов и методов, многообразия которых позволяет раскрыть сущность и природу нормативного толкования. Проанализировано значения природного и позитивистского подходов к исследованию проблемы нормативного толкования, а также антропологического, герменевтического, феноменологического, кибернетического и ценностного подходов, позволяющих углубить представления о свойствах нормативного толкования и его видах.

Обращено внимание на необходимость применения философских, общенаучных и частно-правовых методов познания правовых явлений при исследовании проблемы нормативного толкования.

Сделан вывод, что применение этих методов позволяет глубже проанализировать проблему нормативного толкования в условиях правовой действительности, определить перспективы дальнейшего развития и совершенствования правотолковательной деятельности.

Ключевые слова: методология, методы, нормативное толкование, научные подходы.

Summary

Kostyuk O. Research methodology of normative interpretation.

The paper studies the system of scientific approaches and techniques, the variety of which can reveal the essence and nature of normative interpretation. Analyzed the importance of natural and positivist approaches to the problem of normative interpretation, as well as anthropological, hermeneutic, phenomenological, cybernetic and value of approaches to deepen insight into the properties normative interpretation and its kinds.

Attention is drawn to the need for a philosophical, general scientific and private-law methods of knowledge of legal phenomena in the study of problems normative interpretation. Concluded that the application of these techniques allows a deeper analysis of the problem of normative interpretation in terms of legal reality, determine the prospects for further development and improvement the interpretation of the law.

Key words: methodology, methods, normative interpretation, scientific approaches.

Отримано 20.11.2013

УДК 340.137: 327.39 (477)

Н. О. НЕВМЕРЖИЦЬКА

Наталія Олександрівна Невмержицька, аспірант Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УНІФІКАЦІЇ ЯК ОДНОГО ІЗ СПОСОБІВ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

Основою стратегії України, спрямованої на реалізацію своїх національних інтересів, має стати курс на її конкурентоспроможність, підвищення життєспроможності та зміцнення як вільної, суверенної, незалежної держави сучасного світу за умов збереження національних цінностей, захисту економічного та політичного суверенітету, власної соціально-культурної ідентичності, тобто на самостійного суб'єкта, який знає свої цілі і відповідно до них діє на міжнародній арені.

Процеси, викликані економічним співробітництвом, партнерством, вступом України до Ради Європи, визначають необхідні умови й напрями розвитку стандартів права, новий етап взаємозумовленості міжнародного і національного права, коли до національного права включаються загальновизнані принципи та норми міжнародного права.

Прикладом усвідомлення державною владою необхідності дотримання загальновизнаних норм і принципів міжнародного права щодо забезпечення основних прав і свобод людини і громадянина є постанова Кабінету Міністрів України «Про концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (ЄС)», в якій адаптація визначається як процес зближення та поступового приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС¹. Крім вищезазначеної постанови, норматив-

ною базою, яка регламентує процес інтеграції України в Європейський Союз, є прийняті Європейською Радою на Копенгагенському саміті Декларації та Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами членами 1994 р., Указ Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» 1998 р. і Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»² тощо. Так, загальнодержавна програма формується на основі правової й євроінтеграційної політики України в цілому і спрямовується на забезпечення раціонального використання наукового потенціалу, матеріальних і фінансових ресурсів для створення сучасної правової системи з метою розв'язання комплексу поточних і перспективних завдань розвитку України як незалежної демократичної держави з високим економічним рівнем.

Програмою інтеграції України до Європейського Союзу, схваленою Указом Президента України від 14 вересня 2000 р.³, визначено шляхи і темпи реалізації окремих пріоритетів, які повинні бути обумовлені ходом проведення економічних реформ та спрямовані на досягнення критеріїв, що впливають із цілей валютного, економічного й політичного союзу держав – членів Європейського Союзу і сформульовані Європейською Радою на Копенгагенському саміті у червні 1993 року.

Триває постійна взаємодія і взаємопроникнення між правовою системою України та іншими правовими системами національного, регіонального та міжнародного рівнів. Проявом цього процесу є адаптація законодавства України до загальноприйнятих міжнародних та європейських стандартів. Усе це ставить на порядок денний вирішення питань, пов'язаних з правовим регулюванням інтеграційних процесів в Україні⁴.

Найкраще дану проблему з інтеграцією законодавства спроможна вирішити уніфікація.

Низка проблем правової інтеграції та уніфікації, як способу їх регулювання у контексті європейських інтеграційних процесів, висвітлювалася у працях В. Забігайла, Л. Ентіна, А. Капустіна, С. Кашкіна, У. Лукашука, М. Мікієвича, В. Муравйова, М. Марченка, А. Татама, А. Толстухіна, Б. Топорніна та інших науковців.

Метою статті є дослідження питань щодо стадій та способів правової інтеграції, правової адаптації, а також уніфікації як одного із способів досягнення єдності у законодавчому регулюванні.

Ключовим елементом успішної інтеграції України у цій сфері є досягнення певного рівня узгодженості українського законодавства з правовими нормами ЄС. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу визначає, що адаптація законодавства є одним із основних напрямів інтеграційного процесу⁵. Зближення законодавства України з законодавством ЄС забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян нашої країни, економічний розвиток держави і сприятиме поступовому зростанню добробуту громадян, приведенню його до рівня, що склався у державах-членах ЄС, а також створить необхідні передумови для отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС.

Наша держава керується в цьому питанні положеннями ст. 51 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, відповідно до якої Україна і ЄС визнали, що «важливою умовою для зміцнення економічних зв'язків між Україною та Співтовариством є зближення існуючого і майбутнього законодавства України із законодавством Співтовариства. Україна вживе заходів для забезпечення того, щоб її законодавство поступово було приведенне у відповідність до законодавства Співтовариства»⁶.

Правова інтеграція є різновидом інтеграційних процесів, що ґрунтуються на засадах об'єднання частин у єдине ціле.

На основі трактування європейської правової інтеграції як процесу об'єднання та взаємного пристосування національних правових систем можна виділити такі основні його стадії: 1) поглибленої взаємодії та узгодження засад формування міждержавної правової системи; 2) наближення національних правових систем до європейських міжнародно-правових систем шляхом попередньої адаптації внутрішньодержавного законодавства; 3) входження їх до європейських міжнародно-правових систем у межах єдиного європейського правового простору та їх остаточна правова адаптація⁷.

Складовою правової інтеграції є правова адаптація. Взагалі адаптація (від лат. – *adaptatio*) – це пристосування тих чи інших явищ до навколишнього середовища, умов існування; зміна їхньої форми чи змісту під впливом зовнішніх або внутрішніх чинників⁸.

Отже, правова адаптація має важливе значення не тільки для ефективності інтеграційних процесів, але й для досягнення взаємоузгоджених відносин у межах єдиного правового поля. Для удосконалення цих процесів неабияку роль відіграє правильне застосування відповідних інтеграційних способів.

Ефективність процесу адаптації законодавства значною мірою залежить від розробки та запровадження системи дієвого інституційного механізму. Протягом минулих років в Україні вже створено певне інституційне підґрунтя для здійснення процесу адаптації, у якому сьогодні задіяні органи виконавчої й законодавчої влади та спеціальні органи.

Чим складніша система, тим більшою є потреба у створенні ефективного адаптаційного механізму, який би забезпечував усунення розбіжностей та досягнення інтеграційних цілей. Водночас можливості нормативно-правової адаптації обмежені національними особливостями правового розвитку, які формуються в ході історичного розвитку національної правової системи.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС – це поетапне прийняття та впровадження нашою країною нормативно-правових актів, розроблених з урахуванням законодавства ЄС. Адаптація проводиться для забезпечення відповідності законодавства України зобов'язанням, які впливають з Угоди про

партнерство і співпрацю, розвитку національного законодавства у напрямі його наближення до законодавства ЄС і забезпечення високого рівня підготовки в Україні законодавчих актів, створення правової бази для її інтеграції в ЄС⁹.

Ефективність адаптаційного механізму найвищою мірою залежить від правильного вибору способів інтеграції, одним із яких є уніфікація.

Так, певним пріоритетом серед способів інтеграції на сучасному етапі користується правова уніфікація, яка виникнула ще у XIX ст. як один із способів правої інтеграції. У наш час вона значно поширена у правових системах таких країн, як Норвегія, Данія, Фінляндія, Швеція, Ісландія, де уніфіковано морське, торговельне, договірне, вексельне, сімейне, спадкове, зобов'язальне, деліктне законодавство, а також законодавство про компанії, інтелектуальну власність.

Ще Р. Давід зазначив, що під уніфікацією права слід розуміти не стільки процеси впливу на окремі норми, скільки вплив на цілі правові системи у напрямі їхнього зближення між собою¹⁰. Подібної позиції дотримується й П. Круз, який вважає, що уніфікація права – це процес зближення двох або більше правових систем, спрямований на їхню заміну однією єдиною правовою системою¹¹.

Інтеграція є вищим ступенем уніфікації законодавства в міжнародних відносинах. Вона проявляє себе, як правило, у різних міжурядових угодах із багатьох соціальних і господарських проблем. Таке співробітництво насамперед передбачає вироблення загального політико-правового режиму регулювання відносин різних галузей економіки України із зарубіжними партнерами, а також забезпечує безперерйну роботу внутрішньодержавного механізму¹².

Правова інтеграція відбувається у рамках загального процесу зближення або апроксимації (*approximation* (англ.) – наближення, зближення) правових систем. Не спонтанного, випадкового зближення, що відбувається за логікою речей, а організованої діяльності¹³.

На думку Л. Луць, ефективність правової інтеграції багато в чому залежить від заходів і способів, які використовуються державами на різних стадіях правової інтеграції. До них вона відносить, зокрема, створення демократичних засад розвитку суспільства, формування правової держави, реформування інституційної та нормативної частин правової системи суспільства, формування правової свідомості населення відповідно до основних засад європейського права¹⁴.

Будь-яка правова уніфікація, вимагаючи від держави перегляду тією чи іншою мірою певних національних правових норм, по суті вимагає відомого «самообмеження» при здійсненні правотворчої, а також інших видів державної діяльності (*political feasibility*) уніфікації, тобто можливості її здійснення з погляду незалежної законодавчої, економічної, соціальної чи іншої політики, що проводиться кожною суверенною державою¹⁵.

Уніфікація ж законодавства має трактуватися як процес зближення законодавства шляхом встановлення чи запровадження в національні правові системи однакових норм права¹⁶.

Уніфікація права (законодавства) – це процес впровадження в національні правові системи єдиних юридичних норм з метою зближення цих правових систем або створення на їх основі спільної міжнародної правової системи.

Загальним засобом проведення уніфікації є міжнародно-правові конвенції, в яких формується нормативні приписи, що підлягають впровадженню в національні правові системи в незмінному вигляді.

Звертаючи увагу на позитивні моменти правової уніфікації, водночас необхідно зважати на небезпеку абсолютизму в правовому уніформізмі.

Термін «уніформізм» (від лат. – *uniformis*) означає «уподібнений», «однаковий» і використовується у різних галузях науки¹⁷.

Проблеми уніформізму в праві розглядалися як проблеми світового права (міжнародного уподібненого, єдиного права). Правовий уніформізм заснований на положеннях про необхідність створення системи уподібнених норм, що забезпечують однакове регулювання ряду відносин. Він відкидає національні особливості і пропонує узагальнені правові конструкції, універсальні у правозастосуванні щодо однорідних відносин та водночас, сприяє попередженню, уникненню юридичних колізій, забезпечує ефективне правозастосування, пристосованість, узгодженість джерел міжнародного й національного права. Разом із тим дія правового уніформізму не повинна бути абсолютною та безмежною.

Досліджуючи роль та значення правового уніформізму, В. М. Корецький зазначав позитивні його моменти, проте водночас застерігав від абсолютизації його значення, вказував на необхідність встановлення доцільності правового уніформізму в тій чи іншій сфері правового регулювання та визначенні меж дії і досконалих правових засобів. Головним питанням правового уніформізму В. М. Корецький вважав питання про відповідність встановлення уподібнених норм сучасним потребам¹⁸.

Уникнути негативних проявів правового уніформізму дає змогу належно сформований механізм взаємодії міжнародного та національного права, правильне поєднання основних способів правової інтеграції.

Таким чином, уніфікація є основним способом правової інтеграції. Однак останні відрізняються як за юридичною формою розв'язання поставлених перед ними завдань, так і за своїми результатами. Дійсно, під час уніфікації відбувається впровадження єдиних норм до різних національних правових систем.

Процес імплементації певних принципів і норм у законодавство суверенних держав є засобом безпосереднього сприйняття інтеграційних процесів на внутрішньодержавному рівні, впровадження уніфікованих норм у національне право. І саме уніфікація правових норм є найважливішим засобом регулювання даних інтеграційних відносин. Цей процес пов'язаний зі спробами приведення різних правових систем та їх окре-

мих складових, зокрема правових норм, до певного спільного знаменника. З'ясування сутності й призначення правової інтеграції, виокремлення її основних способів дали можливість виявити напрями формування такого механізму взаємодії, забезпечення ефективності інтеграційних процесів.

Отже, уніфікація законодавства являє собою один із найефективніших способів інтеграції. Даний процес є чинником, що впливає на формування сучасного праворозуміння, зумовлює інше ставлення до ролі права у регулюванні інтеграційних процесів.

¹ Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В. С. Журавський, О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – С. 122.

² Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – С. 367.

³ Програма інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1072/2000>

⁴ Терзі О. О. Правове регулювання інтеграційних відносин: до постановки проблеми / О. О. Терзі // Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно-правові дослідження», 2009, № 2. – С. 34.

⁵ Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 р. // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2001. – № 3. – С. 62.

⁶ Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012

⁷ Луць Л. Основні заходи та способи європейської правової інтеграції / Л. Луць // Право України. – 2002. – № 5. – С. 146.

⁸ Юридична енциклопедія / Ред. Ю. С. Шемшученко [та ін.]; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корещького. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998. – Т. 1 : А-Г. – [Б. м.] : [б.в.], 1998. – С. 155.

⁹ Бехруз Хашматулла. Порівняльне правознавство: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Б. Хашматулла // Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2009. – С. 122.

¹⁰ Давид Р. Основные правовые системы современности: / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози; [Пер. с фр. В. А. Туманова]. – М.: Междунар. отношения, 1999. – С. 31.

¹¹ Cruz P. Comparative Law in a Changing World. – L., 1995. – P. 23.

¹² Порівняльне правознавство (теоретико-правове дослідження): монографія / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Фенікс, 2007. – С. 232.

¹³ Ансель М. Методологические проблемы сравнительного права / М. Ансель // Очерки сравнительного права: Сб. статей / Отв. ред. В. А. Туманов. – М.: Прогресс, 1981. – С. 62.

¹⁴ Луць Л. Основні заходи та способи європейської правової інтеграції / Л. Луць // Право України. – 2002. – № 5. – С. 147.

¹⁵ Drobnig U. The Unidroit Principles in the Conflict of Laws // Uniform Law Review, 1998. – P. 10.

¹⁶ Луць Л. Формування правового механізму взаємодії України з Радою Європи та Євросоюзом / Л. Луць // Віче. – 2006. – № 7–8. – С. 56.

¹⁷ Российский энциклопедический словарь: В 2 кн. / Гл. ред.: А. М. Прохоров – М.: Большая Российская энциклопедия, 2001, – Кн. 1: А-Н., Кн. 2: Н-Я. – С. 1786.

¹⁸ Корецький В. М. Избранные труды: В 2-х кн. Кн. 1. / АН УССР, Ин-т государства и права; Редкол. В. Н. Денисов (гл. ред.) и др. – К.: Наукова думка, 1989. – С. 91.

Резюме

Невмержицька Н. О. Деякі аспекти уніфікації як одного із способів правової інтеграції в Європейський простір.

Інтеграційні відносини в сучасній Україні особливо актуальні, оскільки ефективність даного процесу прямо впливає на зміст та функціонування правової системи нашої країни. Дана стаття присвячена розгляду уніфікації як способу правової інтеграції України саме в Європейський простір, оскільки в нашій країні прийнято ряд нормативно-правових актів, що регулюють адаптацію українського законодавства до законодавства ЄС.

Ключові слова: адаптація, правова система, інтеграція, уніфікація, гармонізація, імплементація, Європейський Союз.

Резюме

Невмержицькая Н. А. Некоторые аспекты унификации как одного из способов правовой интеграции в Европейское пространство.

Интеграционные отношения в современной Украине особенно актуальны, поскольку эффективность данного процесса прямо влияет на содержание и функционирование правовой системы нашей страны. Данная статья посвящена рассмотрению унификации как способа правовой интеграции Украины именно в Европейское пространство, поскольку в нашей стране принят ряд нормативно-правовых актов, регулирующих адаптацию украинского законодательства к законодательству ЕС.

Ключевые слова: адаптация, правовая система, интеграция, унификация, гармонизация, имплементация, Европейский Союз.

Summary

Nevmerzhicka N. Some aspects of unification as a way of legal integration into the European space.

Integration relations in modern Ukraine are of particular relevance, since the efficiency of this process directly affects the content and operation of the legal system of Ukraine. This article is devoted to the consideration of legal unification as a way to integrate Ukraine into the European space just as well as Ukraine, a number of legal acts regulating adapt our legislation to the EU.

Key words: adaptation, legal system, integration, standardization, harmonization, implementation of the European Union.

Отримано 25.11.2013